

РАЗВИТИЕ НА ЕМОЦИОНАЛНАТА ИНТЕЛИГЕНТНОСТ В УСЛОВИЯТА НА ПРОЕКТНО-ОРИЕНТИРАНО ОБУЧЕНИЕ

Зорница Кънева

Резюме. В доклада разглеждаме възможностите за развитие на емоционалната интелигентност на учениците в условията на проектно-ориентирано обучение (Project-Based Learning – PBL). В образованието наблюдаваме нарастващ интерес към социално-емоционалните умения като ключов фактор за успешна социална адаптация, академични постижения и личностно развитие. С изследването имаме за цел да анализираме как чрез участието в проектни дейности се подпомага развитието на основни компоненти на емоционалната интелигентност – самоосъзнаване, саморегулация, емпатия, мотивация и социални умения. Представен е педагогически модел за интегриране на проектно-базирани дейности в учебния процес. В емпиричната част е описана методика на изследване, проведено сред ученици в прогимназиален етап. Анализирани са данни от наблюдения, анкетни карти и оценка на проектни дейности. Резултатите показват, че ПОО създава благоприятна среда за развитие на комуникационни умения, сътрудничество и емоционална саморегулация. Изводите от изследването потвърждават, че интегрирането на образователни технологии и проектни методи може значително да подпомогне развитието на емоционална интелигентност в училищната среда.

Ключови думи: емоционална интелигентност, проектно-ориентирано обучение, социално-емоционално учене, образователни технологии, работа в екип

Увод

През последните десетилетия образованието претърпява значителни трансформации, обусловени от развитието на технологиите, глобализацията и новите изисквания към компетентностите на младите хора. Освен традиционните академични знания, съвременните образователни системи все по-често поставят акцент върху развитието на комплексни и универсални умения, сред които особено значение има емоционалната интелигентност. Интегрирането на съвременни образователни технологии,

дигитални ресурси и дигитални платформи за съвместна работа и за сътрудничество значително улеснява реализирането на проектни дейности и стимулира активното участие на учениците в учебния процес. [1] Съвременен образователен подход, който развива различни компетентности е ПОО. [2] Той поставя учениците в активна позиция на изследователи и създатели на знания, като насърчава сътрудничеството, критичното мислене и самостоятелността.

Теоретични основи на емоционалната интелигентност

Емоционалната интелигентност се разглежда като способност на индивида да разпознава, разбира и управлява собствените си емоции, както и да разпознава емоциите на другите хора.

Емоциите по своята същност ни подтикват към действие и ни помагат да реагираме бързо в различни ситуации. Самата дума „емоция“ идва от латински и означава движение или насочване към действие. Тълкуването на понятието показва, че емоциите и поведението на хората са взаимно зависими. Това се вижда в по-голяма степен при децата и животните, докато при възрастните има развита способност за коригиране на емоциите. [3]

„Умът има две страни – емоционалната и рационалната – те работят в пълна хармония през по-голямата част от времето, съчетавайки различните си познавателни методи, за да ни водят по пътя през света...И все пак двете страни на нашия ум са независими само отчасти и всяка една от тях съответства на отделна (но свързана с другата) електрическа верига в мозъка“ [4]. Обикновено емоциите и разумът работят в баланс помежду си. Емоциите влияят на мисленето, а мисленето също променя нашите чувства. Понякога обаче силните емоции нарушават този баланс. Тогава те започват да доминират и да влияят повече от разума.

Концепцията за емоционална интелигентност е широко изследвана в психологията и педагогиката. Тя включва способности за възприемане, разбиране, използване и управление на емоциите. Според редица автори тя включва няколко основни компонента: самосъзнаване, саморегулация, мотивация, емпатия и социални умения [5].

Хората трябва да се стремят към развитие на едно от основните социални умения – емпатията. Способността да се опитваш и да разбираш чувствата на другите, да разглеждаш събитията от тяхна гледна точка, да възприемеш техния начин на усещане и да уважаваеш различията [6].

Междоличностните отношения са важни за развитието на човека. Те изискват умения за слушане, задаване на въпроси и разбиране на другите. „От съществено значение е и необходимостта от развитие на способности за сътрудничество, ефективно разрешаване на конфликти и постигане на

взаимно приемливи компромиси“ [7]. Емоционалната интелигентност в училище помага на учениците да бъдат по-мотивирани, да се справят по-лесно с напрежението и да общуват по-добре помежду си. Това води до по-малко спорове и по-приятна атмосфера за учене [8].

Проектно-ориентирано обучение

ПОО представлява педагогически подход, при които учениците придобиват знания чрез активно участие в разработването и в реализирането на дългосрочни проекти, свързани с реални проблеми или ситуации [9]. Този метод насърчава критическото мислене, сътрудничеството, креативността и самостоятелното учене, повишава мотивацията на учениците за участие в процеса на учене [10].

ПОО допринася за повишаване на мотивацията като осмисля учебния процес, защото учениците работят по проекти, които имат конкретна връзка с реалния свят или техните интереси, което ги мотивира да учат, за да постигнат конкретен резултат; ПОО дава възможност на учениците да вземат решения, да планират и управляват собственото си учене; удовлетворение от постиженията – успешното реализиране на проектите предоставя чувство за удовлетвореност и полезност; активна ангажираност – учениците стават участници в процеса, а не само пасивни слушатели; реално приложение – проектите често имат практически измерения, които свързват учебния материал с реалния живот; самостоятелност и отговорност – учениците поемат инициативата, планират и реализират проектите си.

ПОО се застъпва и в утвърдилото се STEAME обучение. Концепцията STEM се внедрява в Съединените щати и се въвежда активно в образователната система в първите години на този век по инициатива на Националната научна фондация на САЩ [11]. Но през следващите години се разви и се внедрява почти във всички образователни системи, защото дава много по-ефективна подготовка за реализация на учениците. В значителна степен STEAME обучението има проектната насоченост и използва проектно-ориентирания подход. Ефективната реализация на STEAME се осъществява именно чрез добре подготвени и реализирани проекти, в които се осъществява възможно по-голяма комуникация между участниците в обучението.

Методологична рамка на изследването

Изследването е проведено сред 60 ученици от прогимназиален етап на обучение, които са в експерименталната група и са разпределени в проектни екипа. Развиване на емоционална интелигентност се изследва в хода на

реализиране на проекта. Контролната група е от 30 ученици, които са обучавани с традиционни методи, в класните стаи, със стандартната урочна система и водещата роля на учителя. Основната цел на изследването е да се анализира влиянието на ПОО върху формиране на емоционална интелигентност при учениците, използвайки основната характеристика на ПОО – активното участие на учениците в процеса на обучение чрез изследователска и творческа дейност [12].

Проектните дейности са реализирани в рамките на няколко учебни седмици, като включват следните основни етапи: планиране на проекта; събиране и анализ на информация; разработване на краен продукт; представяне и обсъждане на резултатите.

Таблица 1. Етапи на проектното обучение и развивани емоционални умения

Етап	Дейности	Емоционален маркер
Планиране	Формиране на екипи, избор на тема	Комуникация, емпатия, приемане на различията
Изследване	Събиране на информация	Търпение, саморегулация
Създаване	Разработка на продукт	Сътрудничество и поемане на отговорност
Презентация	Представяне и защита	Самоувереност, социални умения

Работата в екип предполага активно взаимодействие между учениците, което създава благоприятни условия за развитие на емоционална интелигентност. Умението за работа в екип е част от създаване на трайни нагласи и модели за работа и след завършване на образованието. Умелото разпределение на ролите в екипа, умение да се създават приоритети и алгоритми за действие, изграждане на доверие и умения за комуникация са част от приоритетите в този подход.

Използвани изследователски методи

За постигане на целите на изследването е приложен комплексен методологичен подход, включващ комбинация от количествени и качествени методи.

Анкетното изследване има за цел да установи нагласите и самооценката на учениците относно участието им в проектните дейности. Въпросите са насочени към оценка на умения като работа в екип; емпатия и разбиране на другите; управление на емоции; ефективна комуникация.

Анкетата позволява да се обобщят количествени данни за възприеманите промени в поведението и социалните умения на учениците.

Педагогическо наблюдение – методът на наблюдението дава възможност за директно проследяване на взаимодействието между

учениците по време на работа по проектите. Чрез него се регистрират прояви на взаимопомощ; споделяне на идеи; разрешаване на конфликти; поемане на отговорност.

Анализ на проектни продукти – анализът на изготвените проекти предоставя информация за качеството на съвместната работа, творческото мислене и уменията за планиране и организиране на дейността.

Самооценка на учениците – самооценката стимулира учениците да направят рефлексия върху собственото си участие в екипната работа и върху начина, по който управляват своите емоции в процеса на сътрудничество.

Критерии за оценка на емоционалната интелигентност на учениците, за да бъдат включени в ПОО:

1. Самоосъзнаване – *способност на ученика да разпознава и разбира собствените си емоции*

Критерии: Разпознава и назовава своите емоции по време на работа; осъзнава как емоциите влияят на поведението му; дава лична оценка на своето участие в проекта; проявява адекватна самооценка.

2. Саморегулация – *умение за контрол и управление на емоциите*

Критерии: Контролира емоционалните реакции при трудности; запазва спокойствие при конфликт или трудности; спазва правила и срокове; приема критика без агресия; преодолява разочарование.

3. Емпатия – *разбиране на емоциите на другите*

Критерии: Изслушва съучениците си активно; проявява разбиране към чужда гледна точка; подкрепя съученици в затруднение; уважава различни мнения.

4. Мотивация – *вътрешна ангажираност и стремеж към участие*

Критерии: Участва активно в задачите; проявява инициативност; завършва започнатото; работи с желание и постоянство по проекта.

5. Социални умения – *ефективно взаимодействие в екип.*

Критерии: Работи ефективно в екип; комуникира ясно и уважително; разрешава конфликти конструктивно; изпълнява поетите задачи; спазва срокове; допринася за общия резултат.

Таблица 2. Скала за оценка според нивото на ученика

Ниво	Описание
4	Умението е ясно изразено, ученикът го прилага в различни ситуации

3	Умението е развито, прилага се често, но все още се нуждае от подкрепа
2	Умението е развито, ученикът се опитва да го прилага, но изпитва затруднения
1	Умението не е развито

Всеки компонент се оценява от една до четири точки, при максимален брой точки двадесет.

Представяне на резултатите

Оценка на ефективността на предложения педагогически модел изисква прецизно съпоставяне на емпиричните данни, събрани от двете изследвани групи. Позитивното въздействие на проектно-ориентираното обучение се базира на сравнителен анализ на регистрираните изменения в социално-емоционалния профил на учениците. Представяне на резултатите отразява динамиката в нагласите на учениците, чрез проследяване на експерименталната и контролната група.

Резултатите от анкетното проучване показват положителна тенденция в развитието на социалните и емоционалните умения на учениците. След попълване и обработка на анкетите числовите стойности са представени в таблицата.

Таблица 3. Резултати от анкетното проучване (n = 90)

Показател	Експериментална група	Контролна група
Подобрени умения за работа в екип	82 %	35%
По-добра комуникация със съученици	78 %	56%
Повишена емпатия и разбиране към другите	70 %	48%
По-добро управление на емоциите	65 %	52%
Повишена мотивация за участие в учебни дейности	85 %	42%

Сравнителните резултати показват отчетлива разлика между двете групи, като по-високи са стойностите на експерименталната група. От таблицата се вижда, че най-висок процент ученици (85%) посочват повишена мотивация за участие в учебния процес, което показва, че проектната работа стимулира интереса към ученето.

Също така 82% от учениците споделят, че са подобрили уменията си за работа в екип, което е ключов компонент на емоционалната интелигентност. Като най-осезаема е разликата при отчитане на умението за

„Работа в екип“ – разлика от 47 процента в полза на експерименталната група, показва прякото влияние на ПОО.

Фигура 1. Резултати от анкетното проучване

Графичното представяне показва ясно, че работата по проекти има силно положително влияние върху мотивацията, комуникацията и сътрудничеството между учениците.

Анализ на резултатите

Получените резултати потвърждават, че ПОО създава благоприятна среда за развитие на емоционалната интелигентност. Работата в екип изисква учениците да проявяват търпение, уважение към чуждото мнение и способност за разрешаване на конфликти.

Педагогическото наблюдение показва, че с напредването на проектната работа учениците започват по-често да изслушват мнението на другите; разпределят задачи по-ефективно; оказват си взаимна подкрепа.

Анализът на реализираните продукти, които завършват работата по проекта, също демонстрира високо ниво на сътрудничество и творческа активност. Това е резултат от колективното вземане на решения и споделянето на идеи. Разликата в мотивацията (85% за експерименталната група при 42% за контролната) подчертава, че активното участие в проекти помага на учениците да преодолеят първоначалната си апатия и води до промяна на отношението им към образователния процес.

Подобрените социални умения и емпатия подготвят учениците не само за успехи в процеса на обучение, но и за реалните изисквания на пазара на труда, където емоционалната интелигентност е ключова за ефективното лидерство и работата в екип.

Заклучение

Резултатите от изследването показват, че използването на ПОО обучение има значителен положителен ефект върху развитието на емоционална интелигентност при учениците. То създава благоприятна среда за развитие на емоционална интелигентност. Работата в екип и съвместното решаване на проблеми насърчават емпатията, комуникацията и социалната отговорност. Тези умения са съществени не само за успешното обучение, но и за бъдещата професионална и социална реализация на учениците. ПОО представлява ефективен педагогически инструмент за развитие на емоционална интелигентност в училищната среда. Проектните дейности мотивират учениците активно да участват в образователния процес, да си сътрудничат и да развиват социално-емоционални умения.

Особено важна е ролята на учителя като ръководител и организатор на учебния процес. Той подпомага учениците в организацията на дейностите, стимулира дискусиите и създава условия за рефлексия върху собствените емоции и поведение. „Умението, бързо да се адаптираме към реалностите на съвременността ще постави по-адаптивните на по-предни позиции в пазара и на образователни услуги“ [13].

Литература

- [1] S. Bell, Project-Based Learning for the 21st Century: Skills for the Future, *The Clearing House: A Journal of Educational Strategies, Issues and Ideas*, 2010, 83 (2), 39–43, <https://doi.org/10.1080/00098650903505415>, ISSN: 0009-8655
- [2] М. Стоянова, *Компетентностният подход в училищното образование*, Университетско издателство „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2017, ISBN: 978-619-202-243-1
- [3] Д. Голман, *Емоционалната интелигентност*, Издателство „Изток-Запад“, София, 2011, ISBN: 978-954-321-831-9
- [4] М. Андреев, *Дидактика*, Издателство „Народна просвета“, София, 2001, ISBN: 954-01-1025-4
- [5] И. Иванов, *Педагогическа психология*, Издателство „Сиела“, София, 2012, ISBN: 978-954-28-1142-8
- [6] Д. Тодорова, *Емоционалната интелигентност в образователния процес*, Изд. „Педагог 6“, София, 2016, ISBN: 978-619-7243-52-7.
- [7] И. Старибратов, Управление на виртуални екипи в образованието, *Списание „Образование и технологии“*, 2021, 12 (1), 256–260, <http://www.edutechjournal.org>, ISSN: 1314-1791

- [8] Н. Колев, *Съвременни образователни технологии*, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2015, ISBN: 978-954-07-3942-0
- [9] В. Вълчев, *Проектно-ориентирано обучение в училище*, Издателство „Просвета Плюс“, София, 2019, ISBN: 978-619-222-294-9
- [10] Г. Дерменджиева, *Иновации в образованието*, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София, 2018, ISBN: 978-954-07-4451-6
- [11] Д. Георгиев, *Интерактивни методи на обучение*, Издателство „Изток–Запад“, София, 2014, ISBN: 978-619-152-412-9
- [12] И. Старибратов, Участието в проекти – качествен инструмент за мотивация на ученици и учители, *Списание „Професионално образование“*, 2017, 19 (4), 453–460, ISSN: 1314-555X
- [13] Т. Петрова, *Развитие на ключови компетентности в училищното образование*, Издателство „Просвета“, София, 2021, ISBN: 978-954-01-4122-3

Зорница Тодорова Кънева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Факултет по математика и информатика

бул. „България“ № 236, 4027 Пловдив, България

Автор за кореспонденция: zory_kaneva@uni-plovdiv.bg

DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE THROUGH PROJECT-BASED LEARNING

Zornitza Kaneva

Abstract. This report examines the opportunities for developing students' emotional intelligence within the context of Project-Based Learning (PBL). In the context of modern education, we noticed a growing role in socio-emotional skills as a key factor for successful social adaptation, academic achievements, and general personal development. The research aims to analyze how participating in project activities supports the development of core components of emotional intelligence – self-awareness, self-regulation, empathy, motivation, and social skills.

A detailed pedagogical model for integrating project-based activities into the educational process is presented in the report. After analyzing the data from observations, questionnaires, and project activity assessments from lower secondary school students, the results are definitive. They show that PBL creates a favorable environment for the development of communication

skills, collaboration, and emotional self-regulation. The study's conclusions confirm that integrating educational technologies and project methods can significantly enhance the development of emotional intelligence in the school environment.

Key Words: *emotional intelligence, project-based learning, social-emotional learning, educational technologies, teamwork.*